

„snů“ od padesátých let 20. století dále a třeba i doplnění dalších kapitol – vždyť například raná devadesátá léta 20. století, z hlediska „produkce snů“ poměrně plodná, se pomalu již stávají vzdálenější minulostí. Ale už samotný fakt, že se při čtení Kosatíkovy knihy nabízejí další nápady, jak ji doplnit a co všechno by vlastně mohlo být dalšími „českými sny“ projevujícími se různou formou v různých dekadách (*Sen o nepolitické politice? Sen o neutralitě? Sen o Americe?*), svědčí o tom, že nejde o knihu zbytečnou. To, že svým způsobem po přečtení zanechává v čtenáři více otázek, než kolik si jich kladl předtím, je jí jen ku prospěchu.

Jan Pohunek

Eduardo P. Archetti. *Masculinities. Football, Polo and the Tango in Argentina*. New York: Berg, 1999, 212 stran.

V roce 2010 jsme si připomněli pětileté výročí úmrtí známého argentinsko-norského sociálního antropologa Eduarda P. Archettiho, který zemřel v roce 2005 v Norsku na rakovinu ve věku šedesáti dvou let. Během své pozoruhodné vědecké kariéry se věnoval nejen kulturním a sociálním změnám ve společnosti, ale také (genderové) identitě ve sportu a volnočasových aktivitách – oboje v návaznosti na argentinskou mentalitu. Nejvýraznější kniha, v níž shrnuje své výzkumné poznatky o argentinské společnosti a kultuře a o argentinské (genderové) identitě ve sportu a volnočasových aktivitách, nese název *Maskulinita: Futbol, pólo a tango v Argentině*.

Pojďme ale postupně. Nejdříve si přečtíme, co o knize oficiálně říká její modročerná obálka. Píše se zde, že „komplex vztahu mezi nacionalismem a maskulinitou byl zkoumán historicky a sociologicky s jedním shodným závěrem: Mužský koncept

odvahy a mužnosti jsou jádrem nacionalismu“. Ve zmíněné knize, kterou lze na základě zvoleného tématu nazvat průkopnickou, autor nejen formuluje otázky, které se vážou k výše vyjádřené domněnce, ale je také v pokušení vyvolat debatu, která je založena na empirické analýze maskulinity, a to v kontextu stejno-pohlavních (fotbal a pólo) a dvou-pohlavních (tango) vztahů – ostatně jak napovídá název publikace. Jihoamerická země Argentina se svou bohatou historií a se svými bohatými tradicemi poskytuje plodnou půdu pro výzkum, popř. výzkumy, v nichž lze zkoumat průnik maskulinity a národních/národnostních konstruktů: hybridizace, přeměna evropského jazyka a kulturní produkce. Ony výše zmíněné národní/národnostní konstrukty nám poskytnou veškeré informace o genderové a o národní identitě Argentinek a Argentinců. Eduardo Archetti argumentuje tím, že důležitost kulturní produkce argentinských žen a argentinských mužů má dlouhou historii a tím pádem mohutně tvaruje národní (argentinskou) psychiku, čímž se liší od názorů, tvrzení a přesvědčení některých teoretiků globalizace.

Knih, pokračuje v monologu modročerná obálka, analyzuje poznatky, které přesahují národní (myšleno argentinské) hranice, a vyslovuje tak obecné antropologické argumenty. Zmíněné obecné antropologické argumenty nejsou kulturně specifické a jejich úkolem je vyvolat diskuzi, jež by obsahovala důležité otázky týkající se všeobecných teoretických problémů, jako je např. souhra mezi morálkou a rituálem, přes srovnání/srovnávání národa a aristokracie až po důležitost „odlišnosti“ v národních konstruktech – obzvláště v takových konstruktech, jež se vztahují ke sportu.

Publikace je pozornostihodným příspěvkem nejen vědeckému oboru antropo-

logie, ale také studiu genderu, nacionalismu a kultury v jejím nejširším smyslu slova, uzavírá monolog modro-černá obálka knihy.

Pojďme si nyní podrobněji ukázat, jak národní konstrukt stejno-pohlavního fotbalu a póla a dvou-pohlavního tanga formuje národní (genderovou) identitu a národní psychiku.

V kapitole *Maskulinita jako národní přednost a morálka ve fotbale* se dovídáme, že Argentinci a Argentinky jsou individualisté a individualistky se slabým národním cítěním – ovšem pouze do chvíle, než začne hrát argentinské národní fotbalové družstvo. Pak sami/samy sebe nazývají „fotbalovým plemenem“, a to zejména od roku 1928, kdy se argentinský fotbalový národní tým proboujel v Amsterdamu do finále olympijských her. Fotbal se tak stal součástí národní identity. Argentinský fotbal si vždy zakládal na tom, že je tvořivý, kvalitní, elegantní a krásný a je oproti od evropských fotbalových tradic. Po prohře se švédským národním fotbalovým družstvem (tedy evropským týmem) v roce 1958 do sebe argentinský fotbal importoval evropské fotbalové tradice. Evropská tradice upřednostňuje fotbal, který je založen na fyzické síle a na kolektivním plánování, ale přináší konec tvořivosti a svobody. Nejdůležitější ve fotbale už není hrát, ale vyhrát (a to za každou cenu). Vypadá to, že v argentinském fotbale koexistují dva různorodé herní styly. Původní herní styl je prezentován hráči, kteří hrají tvořivý, kvalitní, elegantní a krásný fotbal a operuje s pojmy, jako je „radost ze hry“ nebo „mít něco ze hry“ nebo „být/cítit se šťastným“; původní herní argentinský styl tedy představuje určitý morální postoj, jenž je zviditelňován prostřednictvím fotbalových hráčů, kteří jsou často ztotožňováni s obránci. Importovaný (evropský) herní styl je prezentován hráči,

kteří hrají fyzicky silný, úspěšný, efektivní a produktivní (na branky a vítězství bohatý) fotbal a operují s pojmy jako „musíme (za každou cenu) vyhrát“ nebo „porážka je bolest“ nebo „fotbal je jenom o gólech“; importovaný (evropský) herní styl tedy opět představuje určitý morální postoj, který je zviditelňován prostřednictvím fotbalových hráčů, často ztotožňovaných s útočníky. Pojetí fotbalu jako nevinné dětské hry mizí, alfou a omegou současného (troufnu si říci – nejen argentinského) fotbalu jsou výsledek – tedy branky a body.

Zdá se, že pokud prohraje důležitý zápas fotbalové mužstvo, jehož taktikou je původní herní styl, nastává nejen krize národního mužstva, ale také krize národní identity, krize tradice, která vede k morální krizi. Pokud prohraje důležitý zápas fotbalové mužstvo, jehož taktikou je importovaný (evropský) herní styl, jsou hráči obviňováni z nedostatku rozhodnosti, (fyzické) síly, racionality, odvahy, praktičnosti – tedy z nedostatku takových vlastností, které jsou stereotypně připisované mužům – „Nesmíte plakat jako ženy pro to, co jste neubránili jako muži“ (“You must not cry as women for what you did you not defend as men”).

Dalším stejno-pohlavním sportem, který Eduardo Archetti rozebírá v kapitole s názvem *Hybridizace a mužští hybridní (míšenci, kříženci) ve světě póla*, je pólo. Zde si dovoluji vložit malý historický exkurz pro případ, kdyby čtenářka chtěla a čtenář chtěl rozšířit své informace o pólu jako sportu, který není v našich zeměpisných šířkách a délkách příliš známý. Pólo, které hrají muži na koních s bambusovou tyčí v ruce a s malým míčkem před sebou, je původně asijským sportem. Hrál ho příslušníci britské armády v Indii (tehdy se ještě jmenoval „hokej na koních“) a odtud se dostal do Evropy, konkrétně do Velké Británie, později do Severní

Ameriky a ještě později do Jižní Ameriky (do Argentiny). Ze začátku bylo pólo výhradní záležitostí armády, protože armáda měla nejen muže, ale i koně, později se pólo stalo módním sportem bohatých lidí, kteří si mohli dovolit vydržovat koně pro sport a hru. V Argentíně pólo jako sport proniklo až k rolnictvu, které mělo koně a začalo je používat nejen k práci, ale také k zábavě. Možná proto bylo pólo vyhlášeno argentinským národním sportem. Pólo je údajně nejrychlejší týmová hra na světě (hokeji, třes se!), v níž proti sobě hrají dva týmy (každý po 4 hráčích – mužích) a cílem hry je udržet „kulatý nesmysl“ a dát gól. Pólo není hra gentlemanů, jak by se mohlo zdát, ale obsahuje risk a nebezpečí.

Pokud bych měla pokračovat v rétorice póla v návaznosti na argentinský kontext, tak Argentina patří mezi elitu zemí, které pólo nejen hrají, ale také produkují koně a pólisty a exportují je do Evropy. Argentina byla, právě proto, že je v pólu tak úspěšná, zesměšňována – tvrdilo se, že hráči jsou potomci „gauchos“, a proto jim to jde tak dobře na koni. („Gauchos“ = „kovbojové“ argentinských pamp a pasáci dobytka; dnes přenesené pasáci prostitutek a prostitutů.) Export argentinských hráčů póla do Evropy a naopak import evropských hráčů póla do argentinských pólových klubů přinesl nové otázky a vyvolal nová morální dilemata. Na jednu stranu argentinský pólista přestupoval do Evropy či do Severní Ameriky, tzv. „za lepším“, na druhou stranu se nevěřilo, že v Evropě nebo v Severní Americe hrají lepší pólo, proto vlastně ani nebyl důvod někam přestupovat. Pokud se v argentinském pólovém družstvu objevil britský emigrant, ihned světlo světa spatřila otázka, zda je britský emigrant natolik argentinský, aby mohl důstojně reprezentovat argentinské pólové seskupení. Představme si situaci, že britský emigrant je uznán dostatečně

argentinským, prosadí se v argentinském družstvu, jež hraje pólo, a najednou dostane nabídku od britského pólového klubu, aby odešel hostovat do Velké Británie (tedy do své rodné země). Kam patří? Jaký styl póla vlastně hraje? Britský, argentinský, argentinsko-britský nebo britsko-argentinský (budu-li puntičkářka)? Autor recenzované publikace nabízí a diskutuje dva možné pohledy.

Za prvé britský hráč póla by měl splnit svoji morální povinnost, tj. odejít do Velké Británie a vrátit Velké Británii to, co mu dala, to, co do něj investovala předtím, než odešel do Argentiny a stal pravým argentinským hráčem póla. Za druhé britský pólista se „to právě“ pólo naučil až v Argentíně, proto by bylo nemorální, aby se vrátil do Velké Británie, aby v ní vydělával peníze a byl v pólu slavný za Velkou Británií, nikoli za Argentinou. Domnívám se, že jde o zajímavé morální dilema, se kterým se ale v českém kontextu setkáváme jen zřídka, protože česká společnost je (i přes menšiny, které obsahuje) výrazně homogenní (na rozdíl od Argentiny). Nicméně není na škodu podívat se, jak se to řeší ve světě a jaký má globalizace dopad na sport. Mimochodem – na jakou stranu byste se přiklonili vy?

Zatímco v předchozích dvou kapitolách se autor publikace zabýval maskulinním a stejnopohlavním sportem (futballem a pólem), v kapitole, která se jmenuje *Maskulinita a morálka v poetice argentinského tanga*, se bude věnovat femininní a maskulinní volnočasové aktivitě – tangu, resp. argentinskému tangu. Tango je důležitou součástí identity a image argentinského národa. Nikoho zřejmě nepřekvapí, že argentinské tango vzniklo v 80. letech 19. století v argentinských veřejných domech a tzv. tanečních akademiích. Tango bylo především o tanci a o hudbě (hudba neobsahovala texty, protože byla určena

k tanci, nikoli k poslechu) a původně bylo tancováno mužskými dvojicemi. Tango jako komplexní kulturní argentinský produkt bylo exportováno do Evropy (pomohla mu hudba, která neobsahovala text, tzn. že Evropané a Evropanky mohli tančit tango i bez znalosti španělského jazyka). Zde bylo vnímáno jako tanec velmi exotický, erotický, provokativní a smyslný a zde bylo také obohaceno o evropské vlivy, aby se následně vrátilo po evropsku upravené zpátky do Argentiny. Tango nejvíce obohatila Francie, když se začalo objevovat ve francouzských kabaretech (tzv. kabaretní tango), kde bylo vedle jazzu hlavní náplní programu. Tzv. kabaretní (evropsky upravené) tango přispělo ke vzniku kabaretů v Argentíně a výskyt kabaretů vytvořil novou dimenzi společenského života, který se přesouval „z obývacích pokojů do kabaretu“, byl objeven noční život a došlo ke změnám tradiční náplně rolí všech žen a mužů, kteří se vztahovali ke kabaretu.

Ženy našly v kabaretním světě uplatnění ve třech oblastech: za prvé, ženy jako umělkyně (zpěvačky, tanečnice, kouzelnice...), které v kabaretu vystupovaly; za druhé, ženy jako společnice, které měly za úkol pít s bohatými muži a povídat si, bavit se a tančit s nimi (v nesexuálním smyslu slova), a za třetí, ženy, jež měly na starosti bohaté muže, kteří toužili po „placené lásce“. Většinou se jednalo o mladé, hezké a neprovdané ženy ze střední třídy, jež se narodily na předměstí a které odešly do kabaretů v Buenos Aires, aby zažily vzrušení, „lesk a bídu“ kabaretů a zkusily si, jaké to je nebýt (zoufalou) hospodyňkou. Noční svět kabaretů jistě kontrastuje se světem domácího a rodinného života, proto sem bohatí muži jako hlavní konzumenti kabaretního života, nevodili své manželky, ale bavili se s cizími ženami, popř. zde hledali milenky. Kabaret se stal místem, kde se střetává očekávaná naplň ženské a mužské role.

Texty, které byly později přidány do hudby tanga, se pokouší řešit morální dilemata. Objevovala se zde témata jako: vztah muže a ženy; nenaplněný milostný vztah mezi mužem a ženou; žena, která opustí manžela a děti a oddá se světu kabaretu; muž, jenž předvádí svou fyzickou a finanční (nikoli však morální) převahu nad kabaretní ženou apod. Tango je tancem (volnočasovou aktivitou), který v sobě obsahuje morální apel.

Eduardo Archetti si v rámci svého dlouhodobého výzkumu vytvořil skupinu argentinských informátorů a informátorek a na základě rozhovorů s nimi (aplikuje interpretativní metodu) došel k závěrům, jež hovoří o maskulinitě a morálce v návaznosti na fotbal, pólo nebo tango. Navzdory tomu, že jsou jeho závěry vázány na argentinský národ, je možné a nutné jeho poznatky diskutovat (přesně tak, jak to předeslala obálka knihy) i v evropských podmínkách. To je důvod, proč by Archettiho odkaz neměl být zapomenut.

Jana Patočková

Michael Mann: *The Sources of Social Power. Volume I: A History of Power from Beginning to A. D. 1760.* Cambridge: Cambridge University Press. 1986/2007, 15th edition, 549 pp.

Předložená recenze je poněkud neobvyklá v tom, že se zabývá knihou, jež vyšla už před delším časem, nicméně její kontinuitu zajišťují stále nová vydání. Nadto čtenáři měli možnost se seznámit s některými myšlenkami Michaela Manna v přehledovém článku Stanislava Holubce v prvním čísle *Historické sociologie* roku 2010.

Ale v našem případě je ospravedlnitelné takto připomenout nepochybně jedno ze stěžejních děl soudobé komparativní